

МИХАЙЛО ОСТРОВЕРХА

Михайло Островерха був журналістом і письменником, так само, як покійні Роман Купчинський, Василь Софронів-Левицький чи — Богові слава — живучий ще Анатоль Курдидик і багато інших, тут неназваних. Очевидно, Іван Франко стоїть вище усіх названих у цьому нарисі, але фактом є, що Іван Франко, учений-дослідник, письменник і поет, був також співробітником кількох журналів і газет, між ними впродовж 10 років польського "Кур'єра Львовського", був також журналістом і публіцистом, який користувався кількома журналістичними псевдонімами. Богдан Кравців був професійним журналістом, але й видатним поетом та літературним критиком-аналітиком, Микола Шлемкевич працював у "Щоденних Вістях" Дмитра Палієва у передвоєнному Львові як "Іванейко" і був журналістом-публіцистом, філософом-мислителем. Почесним членом Співки українських журналістів Америки є Едвард Козак — журналіст-видавець-редактор, карикатурист і сатирик та маляр в одній особі. Редакторкою органу Союзу Українок Америки "Наше Життя" є Уляна Старосольська, яка як Уляна Любович видала талановиту автобіографічну книжку "Розкажу вам про Казахстан". І цей список можна би ген-ген продовжувати, включаючи туди, наприклад, Степана Барана, який за своїм нахилом і душею був найперше журналістом, а після того адвокатом — політичним діячем та автором кількох книжок, з яких "Митрополит Андрей Шептицький" є найпершим твором, що його мусить знати кожний дослідник життя і праці Слуги Божого Андрея. Матвій Стахів був теж в першу чергу професійним журналістом, який проте залишив низку популярно-наукових книжок з найновішої історії України. Сказав один всезнайко: "Кожний може бути журналістом, хто вміє писати". Очевидно, це суша нісенітниця. Журналіст не мусить мати скінчений факультет журналістики, бо такі факультети постали в різних університетах щойно у 20-их рр. цього сторіччя, а історія преси датується від Французької революції у другій половині 18-го сторіччя. І в історії преси є також великі державні мужі, як англій-

ський Ллойд Джордж та український Симон Петлюра, редактор "Української Жити", не письменник, але знаменитий промовець і той журналіст, що став символом збройної боротьби за самостійність України.

Михайло Островерха був страшенно скромний, ворог автореклями і він сам обурився б, якби його прирівнювати до декого з вищеназваних, що ввійшли в історію України. Але він мав за собою одне, що його ставило навіть вище всіх тут названих: він не мав ніяких ворогів. Не належав до ніякої політичної партії, не писав аналітично-політичних статей, тим паче полемічних, тримався здалека від партійно-політичної гризні, був естетом, закоханим у красу образотворчого мистецтва, першорядний знавець Італії й італійського мистецтва ренесансової і вчасно післяренесансової доби, людина надзвичайно побожна, який слово Господнє, схоплене у 10-ти заповідях, трактував не як теологічний канон, а як життєвий догоровказ, що його треба завжди і в усіх обставинах шанувати і дотримуватись. Тому за одиноких своїх ворогів уважав тих спів'язнів у польському таборі полонених, які насміхалися з нього, коли він щоденно молився.

Колишній член Українських Січових Стрільців залишився все своє життя вірним ідеології Стрільцтва, яка була нескладна: державницький поза- і понадпартійний патріотизм. Але не чванився ним і гидував "професійними патріотами" так само, як "професійними католиками". Обдарований гарним ліричним тенором, думав спершу про кар'єру співака. Його співом у церкві захопився станиславівський єпископ Григорій Хомишин, який признав йому стипендію на науку співу і за ту стипендію він виїхав до Італії, яку просто обожнював. Очевидно, що за 25 долярів місячної стипендії, що їх діставав від станиславівського Владики, прожити було трудно, навіть тоді, у 20-тих роках, коли доляр мав вищу вартість, як тепер. Тому бідував, але ніколи ніхто з його уст не почув слова нарікання. Оповідав з гумором, як у Римі на Вітторіо Емануеле можна було за ліру наїстися смаженою там же на вулиці рибою. Дав у залі Українського Музичного Інституту у Львові один власний концерт і мав настільки почуття автокритицизму, що побачив, що кар'єри співака не зробить і зрікся стипендії від єпископа Хомишина, хоч сам не знав, з чого житиме. Був індивідуалістом, який не терпів ніяких шорів дисципліни. Тому не захотів прийняти працю постійного члена редакції чи то у пресовому концерні Івана Тиктора у Львові, також, як і він, колишнього Усусуса, — не хотів

теж прийняти пропозицію працювати в редакції "Діла", де мав приятелів Романа Купчинського, Івана Німчука, Михайла Рудницького й автора цих рядків, з якими був на "ти", та втішався пошаною у голови Дирекції о. каноніка Дам'яна Лопатинського і голови Надзірної Ради д-ра Дмитра Левицького. Казав, що воліє бути "незалежним". У своїх "Споминах і коментарях", що я їх видав у 1953 році, я згадував, як то ми, приятелі Михайла Острове́рха, жартували, що "коли Острове́рха не має в кишені ані centa — він їде до Італії", дармащо в тих часах на подорож до Італії могли дозволити собі тільки люди грошовиті. Але Острове́рха так любив Італію, що почував себе щасливим, коли міг бути у Римі хоч і напівголодним, харчуючись за одну ліру смаженою на вулиці рибою. Тій своїй впертості бути в Італії за всяку ціну, за ціну і свого голодування, він присвятив одну свою книжку Італії, назвавши її "Наперекір", яку автор цих рядків рецензував у статті п.з. "На прославу Італії". На превеликий жаль — Михайло Острове́рха тієї рецензії вже не читав, як і не читатиме цих рядків.

З найбільшим признанням і подивом можна говорити про пієтизм, що його зберегла до свого покійного чоловіка вдова по Михайлові Острове́рсі, пані Олена. Вона віднайшла залишені по її чоловікові рукописи і з пієтизму до свого померлого чоловіка рішила видати їх. М. Острове́рха — оповідає у тій своїй книжці "Наперекір" також про свою приятельність із тодішніми славетними польськими оперовими співаками Кепурою і Чапліцким — він був мистцем і добрим християнином, який не знав, що таке нехтіль супроти поляка тільки тому, що він — поляк.

Пані Олена, знайшовши ненадруковані ще його рукописи, вважала за свій моральний обов'язок видати їх і звернулася до Наукового Товариства ім. Шевченка з проською дати свою фірму, яка надала б більшої поваги книжці. Професор Василь Лев, голова Філологічної Секції НТШ, і автор цих рядків доручили Видавничій Комісії НТШ — згідно з процедурними приписами, що обов'язують у тій нашій найстаршій і довгий час самотній науковій установі, щоби під її фірмою не появлялися речі неварті друку. На зміст цієї книжки складаються ескізи, нариси, роздуми Михайла Острове́рха, навіть дуже короткі, такі характеристичні для нього — гарні, спокійні, естетичні, вартні появи друком. Михайло Острове́рха був журналістом, але його просто "тягло" до лірики і до літератури, мав гарну мову і власний стиль. У згаданих вже вище своїх споминах, виданих книжкою у 1976 році, я навів характерис-

тичний для Острроверхи епізод з його спорадичної співпраці з львівським "Ділом". Прийшов Острроверха до редакції "Діла" і заявив, що він їде до Італії і коли б дістав легітимацію кореспондента "Діла" та невеликий гонорар — він міг би присилати дописи. Пропозиція була розсудлива і для "Діла" приманлива, бо саме тоді йшла італійсько-абісинська війна. Мати кореспонденцію з італійського воєнного заплілля — це була велика примана для мене і д-ра Івана Німчука, які становили — разом із проф. Володимиром Кузьмовичем — редакційну колегію. Але Острроверха не був зацікавлений у воєнних подіях, у боях на абісинському фронті, у звідомленнях італійських воєнних кореспондентів. Він прислав нам дописи з Риму про "бризки піни у чудових римських водогроях" і тим подібні елегійні нариси. Це було характеристичне для Острроверхи і коли він вернувся до Львова і ми дорікали йому, то він тільки сміявся і розкладав руками: "Ви ж знали, що я не є воєнний кореспондент ані репортажист"...

Він не є ним і в оцій книжці. Він є собою — таким, як і в інших своїх творах. У цій книжці є те, що вибрано, на скромну думку професора Лева і автора цих рядків, з дозволом від пані Олени. Рукописів була маса й треба було зробити селекцію. Ми старалися залишити питомий Острроверсі стиль і тільки усучаснили правопис. Найбільший клопіт був для упорядника, коли Острроверха, який чудово знав і кохав італійську мову, наводив італійські вислови і цитати — незрозумілі для тих, які не знають італійської мови. Але Михайло Острроверха не гнівався би, бо він признавав право і обов'язок редактора газети чи упорядника книжки — зробити так, щоби не затратився дух первісного рукопису та вийшла книжка.

* *
*

Професор Василь Лев завдав собі багато труду — поділивши величезний рукопис на окремі частини за їхнім змістом. Автор цих рядків просив друкарню складати кожний нарис, кожную навіть найменшу замітку Михайла Острроверхи окремо, щоби можна було зробити, отримавши друкарський склад, так, як це зробив проф. Лев. Зате як уже вище згадано — Покійний Автор, закоханий в італійській мові, вважав, видно, що всі мусять та кож її знати і розуміти. Тому перетикав своє писання італійськими фразами, цитатами чи при-

казками, пишучи їх українськими буками — без перекладу. Коли обидва впорядники цієї книжки — проф. Василь Лев і автор цих рядків не розуміли того італійського тексту, то годі було залишати ті місця Читачеві, щоби він сердився — також не розуміючи. Це вимагало чимало праці, щоби твір не втратив на вартості.

За згодою пані Олени Островерхи надано цій книжці титул "Спадщина". Із тієї "Спадщини" можна буде переконатися, який широкий засяг зацікавлення мав Михайло Островерха. Можна з цієї книжки багато дечого самому навчитися, можна подивляти, яке велике знання мав Михайло Островерха у прерізних ділянках — історії, політики, філософії, літератури, мистецтва, зокрема малярства і співу. Він, побожна людина-католик, мав свої погляди і свій світогляд, і не всі можуть погодитися з тим, що він висловив. Але це була вартісна, ціла людина і ця "Спадщина" буде пам'ятником на його могилі.

Іван Кедрин

ЗМІСТ

<i>Іван Кедрин: Михайло Островерха</i>	7
Література	13
Мистецтво	75
Історія	115
Військо	141
Наука	151
Політика	161
Музика	169
Астрономія	181
У світі	185
Природа	191
Філософія	197
Культура	201
Церква	205
Америка	233
Італія	245
Австрія	261
Україна	265
Різне	269